

TAALCORSUS HONGAARS

Mária Ballendux-Bogyay



Voorwoord

In het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw is de belangstelling voor Hongarije en voor de Hongaarse taal in Nederland en België toegenomen. Mijn jarenlange ervaringen met cursisten aan de volksuniversiteiten van Amsterdam en Haarlem, alsmede aan verschillende taalinstututen vormen voor mij de basis om dit praktische leerboek te schrijven voor een breed publiek van Nederlandstaligen. Dat er behoefte aan een Nederlandstalig leerboek Hongaars bestaat, is intussen wel gebleken. De eerste druk van *Hongaarse Taalcursus* verscheen in 1986, de tweede in 1990, de derde in 2000, de vierde in 2007.

Nu, dertig jaar na het verschijnen van de eerste druk, ligt de vijfde druk voor u.

Ten opzichte van de vierde druk zijn de opzet en structuur niet veranderd. Wel zijn er enige spelfouten verbeterd en uit de tijd geraakte Hongaarse teksten geactualiseerd.

Dit boek heeft niet de pretentie een diepgravend en volledig leerboek op academisch niveau te zijn. Het is dan ook bestemd voor beginners en voor gevorderde cursisten aan bijvoorbeeld de volksuniversiteiten. Bij de behandeling van de noodzakelijke grammatica is gestreefd naar de grootst mogelijke eenvoud. Hierbij is de voorkeur gegeven aan duidelijke voorbeelden boven uitgebreide commentaren.

Ondanks dit streven naar eenvoud, is het ook met dit boek niet mogelijk om in enkele weken Hongaars te leren. Daarvoor verschilt het Hongaars te veel van het Nederlands. De bedoeling van dit boek is om Nederlandstaligen binnen een aanvaardbare tijd de levende, hedendaagse Hongaarse omgangstaal te leren. De teksten hebben merendeels de vorm van gesprekken en richten zich op situaties die zich voordoen in het dagelijks leven, zoals boodschappen doen, bestellen in een restaurant en dergelijke. Hiermee wordt bereikt dat de cursisten zich zo snel mogelijk verstaanbaar kunnen maken. Aan het slot van het boek, in de zeventiende les, wordt enige aandacht besteed aan de Hongaarse literatuur, met name aan de poëzie. Poëzie leeft waarschijnlijk meer voor de gemiddelde Hongaar dan voor de Nederlander. Deze laatste les is qua grammatica een herhaling.

Cultuur en geschiedenis van een land zijn onlosmakelijk verbonden met de taal. Daarom heb ik als achtergrond een kort overzicht van de Hongaarse geschiedenis geschreven. In de inleiding worden het alfabet, de klankleer en de uitspraak van het Hongaars behandeld. Daarna worden in zeventien lessen de woordenschat en de kennis van de grammatica geleidelijk opgebouwd. Iedere les bestaat uit een tekst, een woordenlijst, een uitleg van grammaticale problemen en oefeningen. In elke les zijn verwijzingen naar nieuwe grammaticale onderwerpen in de leesteksten vet gedrukt.

Na de zeventiende les is een samenvatting van de Hongaarse grammatica opgenomen, grotendeels in tabelvorm. Ten slotte volgen nog een woordenlijst Hongaars-Nederlands en een zakenregister.

Om de studie te vergemakken zijn er audio-opnamen gemaakt waarin de teksten zijn ingesproken door mensen die Hongaars als moedertaal hebben. Dit audiomateriaal is samen met een boekje, in één pakket verkrijgbaar. Het boekje heet *Uitgesproken Hongaars* en bevat de uitwerkingen van alle oefeningen.

Ik wil mijn grote dank uitspreken aan medelezer Fred Walthuis die mij, evenals bij het voorbereiden van de eerdere drukken, ook nu weer met raad en daad heeft bijgestaan. Tevens wil ik graag Kristóf Rácz bedanken voor zijn nauwgezetheid bij het zetten van de puntjes op de i in de laatste versie.

Ook ben ik dank verschuldigd aan enkele van mijn cursisten voor hun nuttige en praktische opmerkingen. In het bijzonder ben ik Tina von Reth dankbaar voor haar precieze vergelijking van de leesteksten met de woordenlijsten. Tevens wil ik graag Gyöngyi Varga, docente Hongaars, hartelijk bedanken voor haar aandeel in het redigeren van de Hongaarse leesteksten.

Daarnaast ben ik mevrouw Co Németh-Linnebank en de heer G.W. baron de Vos van Steenwijk erkentelijk, die enkele in het boek voorkomende Hongaarse gedichten in het Nederlands hebben vertaald.

Ten slotte wil ik de redacteuren van Uitgeverij Coutinho bedanken voor de zorgvuldige wijze waarop ze deze vijfde druk hebben begeleid.

Ik wens u veel plezier en succes bij het leren (en gebruiken) van de Hongaarse taal.

Mária Ballendux-Bogyay
Heemstede, november 2015

Inhoud

Taal en geschiedenis	15
1 Het land en de taal	15
2 Nederlandse en Hongaarse culturele contacten in de loop van de geschiedenis	17
3 Hoofdpijnen van de Hongaarse geschiedenis	18
Bevezetés / Inleiding	25
Alfabet en uitspraak	25
1 Het Hongaarse alfabet en enige opmerkingen over de klinkers en medeklinkers	25
2 Klemtoon, intonatie, handleiding voor de uitspraak en klankleer. De wet van de vocaalharmonie	26
3 Uitspraakoefeningen (voor klinkers, voor medeklinkers en voor combinaties van klinkers en medeklinkers)	36
Overige opmerkingen	39
1 Assimilatie en fusie	39
2 Afbreken van woorden in lettergrepen	41
3 Kenmerkende structurele verschillen tussen het Hongaars en het Nederlands	42
Első lecke / Eerste les	45
Piet és Ildikó / Piet en Ildikó	
Grammatica	49
1 De klemtoon van het woord	49
2 De woordvolgorde in de Hongaarse zin	49
3 Het bepaald en het onbepaald lidwoord	50
4 Het gebruik van het woord is – ‘ook’	51
5 De persoonlijke voornaamwoorden	51
6 De tegenwoordige tijd van het werkwoord lenni – ‘zijn’ of ‘worden’	52
7 De vervoeging van het onregelmatige werkwoord menni – ‘gaan’ of ‘lopen’	52
8 Meervoudig onderwerp, gezegde in het enkelvoud	52

9	Het vormen van bijwoorden met behulp van de achtervoegsels -ul/-ül en -n/-an/-en/-on/-ön	53
	Oefeningen	54
	Második lecke / Tweede les	59
	A Szabó család / De familie Szabó	
	Grammatica	63
1	Het meervoud van zelfstandige naamwoorden	63
2	Familienamen en namen van personen	65
3	Het bijvoeglijk naamwoord als bijvoeglijke bepaling	65
4	Het meervoudsteken -k bij bijvoeglijke naamwoorden	66
5	De bijvoeglijke naamwoorden kis en kicsi	67
6	Het aanwijzend voornaamwoord	68
7	Het ontkenningswoord nem	69
8	Het gebruik van pedig en és	70
9	De vervoeging van het werkwoord jönni – ‘komen’	70
	Oefeningen	70
	Harmadik lecke / Derde les	75
	Egy magyar lakás / Een Hongaarse woning	
	Grammatica	79
1	Het telwoord	79
2	De vragende voornaamwoorden	83
3	Het gebruik van het werkwoord ‘zijn’ in het Hongaars	83
4	Het ontkenningswoord nincs/nincsenek	86
	Oefeningen	87
	Feladatlap / Test lessen 1 t/m 3	92
	Negyedik lecke / Vierde les	93
	Piet és Ildikó szórakozni megy / Piet en Ildikó gaan uit	
	Grammatica	98
1	Het werkwoord	98
2	De vervoeging van het werkwoord. Onbepaalde vervoeging	99
3	Het gebruik van de onbepaalde wijs	102
4	Het achtervoegsel -i	103
5	De vierde naamval (de accusatief)	104
6	Voorbeelden van zinnen met gebruik van de in les 4 behandelde werkwoordvervoegingen	107
	Oefeningen	107

Ötödik lecke / Vijfde les	113
Étteremben / In het restaurant	
Grammatica	119
1 Plaatsbepalingsuitgangen	119
2 De afleidingsachtervoegsels -ság/-ség, -s, -as/-es/-os/-ös en -ás/-és	126
3 De achtervoegsels -(a)tlan, -(e)tlen en -talan, -telen	127
Oefeningen	128
Hatodik lecke / Zesde les	135
Bevásárlás / Boodschappen doen	
Grammatica	141
1 De vervoeging van het werkwoord. Bepaalde werkwoordvervoeging	141
2 De -ik -werkwoorden	145
3 De achtervoegsels -ó/-ő, -ható/-hető en -hatatlan/-hetetlen	149
4 Het betrekkelijk voornaamwoord	150
5 De aanwijzende voornaamwoorden met de uitgangen van plaatsbepaling	151
Oefeningen	152
Feladatlap / Test lessen 4 t/m 6	158
Hetedik lecke / Zevende les	159
Születésnap / Verjaardag	
Grammatica	164
1 Aanduiding van het bezit en de bezitter, de persoonlijke bezitsuitgangen en het bezitsteken: -é	164
2 De datief (de derde naamval) – het meewerkend voorwerp	168
3 Het uitdrukken van ‘hebben’	170
4 Het achtervoegsel -ként	172
Oefeningen	172
Nyolcadik lecke / Achtste les	179
Sándor beteg / Sándor is ziek	
Grammatica	184
1 De opeenvolgende bezitsverhouding	184
2 De constructie ‘nodig hebben’	184
3 Het onpersoonlijke onderwerp	186
4 Zelfstandig gebruikte bezittelijke voornaamwoorden	187

5	Werkwoorden en bijvoeglijk naamwoorden die gecombineerd kunnen worden met de onbepaalde wijs	188
6	De speciale -lak/-lek -vorm van de werkwoorden	190
	Oefeningen	191

	Feladatlap / Test lessen 7 en 8	196
--	--	-----

	Kilencedik lecke / Negende les	197
	Piet hazautazik Amszterdamba / Piet gaat terug naar Amsterdam	

	Grammatica	202
1	De verleden tijd	202
2	Het wederkerig en het wederkerend voornaamwoord en de wederkerende werkwoorden	211
3	De dubbele ontkenning	214
	Oefeningen	215

	Tizedik lecke / Tiende les	221
	Piet nõvére Budapestre utazik / De zus van Piet reist naar Boedapest	

	Grammatica	226
1	De toekomstige tijd	226
2	De uitgang -val/-vel	229
3	De uitgangen -ig en -tól/-től ...ig	230
4	De datum en de tijd	231
5	De uitgang -kor	233
6	Het achtervoegsel -ú/-ű	233
7	Werkwoordvoorvoegsels	234
	Oefeningen	238

	Tizenegyedik lecke / Elfde les	245
	Marijke és Hans megérkezése Budapestre / De aankomst van Marijke en Hans in Boedapest	

	Grammatica	249
1	De causatieve werkwoorden	249
2	Uitdrukking van tijd met plaatsbepalende uitgangen	251
3	De achtervoegsels -gat/-get en -eget/-ogat/-öget (frequentatieve werkwoorden)	253
4	Het achtervoegsel -hat/-het	253
5	Vajon en -e in de hoofd- en bijzin	255

6	Enige werkwoorden met een vast voorzetsel	255
7	De vervoeging van: igazam van – ‘ik heb gelijk’	256
	Oefeningen	256
	Feladatlap / Test lessen 9 t/m 11	261
	Tizenkettedik lecke / Twaalfde les	263
	Hans és Marijke Budapesti szállása /	
	Het onderkomen van Hans en Marijke in Boedapest	
	Grammatica	266
1	De voorwaardelijke wijs (A feltételes mód)	266
2	Het gebruik van de uitdrukkingen: valaki számára en valaki részére	272
	Oefeningen	273
	Tizenharmadik lecke / Dertiende les	277
	Városnézés a magyar fővárosban /	
	Stadsbezichtiging van de Hongaarse hoofdstad	
	Grammatica	283
1	Trappen van vergelijking bij bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden	283
2	De deelwoorden (A melléknévi igenevek)	287
1	Het tegenwoordig deelwoord	287
2	Het verleden (voltooid) deelwoord	290
3	Het tegenwoordig deelwoord als bijwoord	291
4	Het verleden deelwoord als bijwoord	292
5	Het toekomstend deelwoord	293
	Oefeningen	294
	Feladatlap / Test lessen 12 en 13	300
	Tizennegyedik lecke / Veertiende les	301
	Budapesti séták / Wandelingen in Boedapest	
	Grammatica	305
1	De regelmatige vormen van de felszólító mód (gebiedende wijs)	305
2	Het gebruik van de felszólító mód	306
3	De lijdende vorm	308
4	De achtervoegsels -vá/-vé; -ként/-képp/-képpen; -ért; -való; -cska/-cske en -ka/-ke	310
	Oefeningen	313

Tizenötödik lecke / Vijftiende les	317
A holland vendégek kirándulási Magyarországon /	
De uitstapjes van de Nederlandse toeristen in Hongarije	
Grammatica	324
1 De plaats- en richtingbepalingen (plaatsaanduidende of plaatsbepalende achterzetsels en bijwoorden)	324
2 De aanwijzende voornaamwoorden met achterzetsels	328
3 De verbuiging van de persoonlijke voornaamwoorden in verband met plaats- en richtingbepalingen	329
4 Enkele nog niet behandelde achterzetsels, voorzien van bezittelijke persoonsuitgangen	335
Oefeningen	335
Feladatlap / Test lessen 14 en 15	341
Tizenhatodik lecke / Zestiende les	343
Ildikó Amszterdamba utazik / Ildikó reist naar Amsterdam	
Grammatica	348
1 De gebiedende wijs van de onregelmatige werkwoorden en de -ik-werkwoorden	348
2 Overzicht van de behandelde onregelmatige tekens van de gebiedende wijs	357
Oefeningen	358
Feladatlap / Test les 16	364
Tizenhetedik lecke / Zeventiende les	367
Mit tudunk Magyarországról? / Wat weten we over Hongarije?	
1 Általános ismeretek / Algemene wetenswaardigheden	368
2 Irodalom / Literatuur	368
Grammatica	378
1 Enkelvoudige zinnen	378
2 Samengestelde zinnen	379
Oefeningen	382

Samenvatting van de grammatica	387
1 Woordsoorten	387
2 Werkwoorden (igék)	388
1 De wijzen van het werkwoord (igemódok)	388
2 De tijden van het werkwoord (igeidők)	388
3 Tabellen voor de werkwoordvervoeging (táblázatok az igeragozáshoz)	389
3 Overzicht van de vormen van het gezegde in het Hongaars	395
4 Samenvatting van de behandelde achtervoegsels (képzők)	396
5 Samenvatting van de behandelde tekens (jelek)	402
6 Samenvatting van de behandelde voornaamwoorden (névmások)	403
7 De verbuiging van de zelfstandige naamwoorden (a főnev esetei és esetragjai)	406
8 De meest voorkomende bijwoorden (határozószók)	408
9 De regel van de volgorde van de achtervoegsels, tekens en uitgangen (szóképzés – woordvorming/afleiding)	408
10 Samenvatting van de woordvorming/afleiding	409
 Bijlage	
Hongaars volkslied, Oproep en Magyar himnusz	415
 Bibliografie	417
 Hongaars-Nederlandse woordenlijst	418
 Register	453

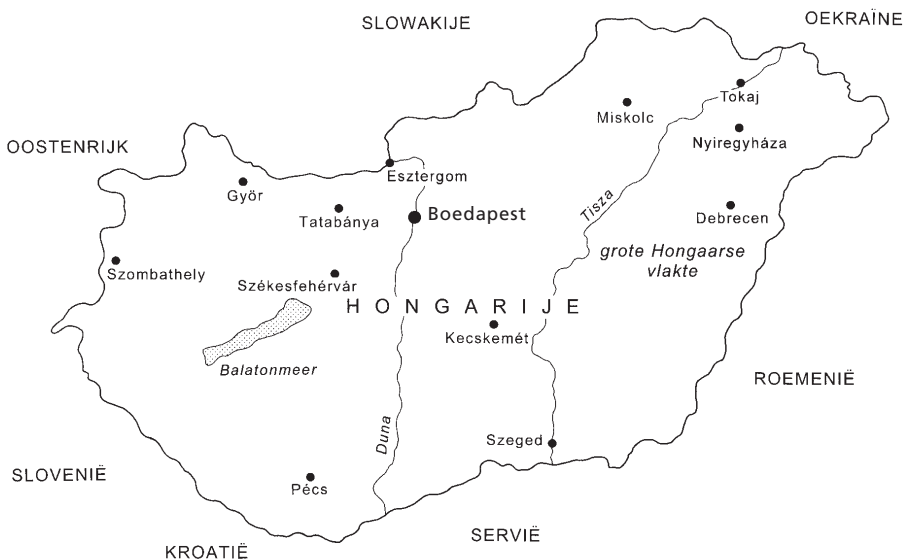
Taal en geschiedenis

1 Het land en de taal

Hongarije ligt in Zuidoost-Europa langs de rivier de Donau in het Karpatenbekken. Geografisch gezien is Hongarije een Centraal-Europees land. Het Hongaarse taalgebied omvat ongeveer 14 miljoen mensen. Dit taalgebied is na de Eerste Wereldoorlog verdeeld geraakt over meerdere staten. Nu telt Hongarije circa 10,5 miljoen inwoners. Een vijfde van de bevolking woont in de hoofdstad. 95% van de inwoners heeft Hongaars als moedertaal.

Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw werd het Hongaars de officiële taal van de staat. Voordien was Hongarije een staat met meer nationaliteiten waarin het Hongaars slechts een van de vele talen was. Er wonen nog steeds Duitsers, Slowaken en Roemenen op Hongaars grondgebied.

Daarnaast heeft Hongarije een aanzienlijk aantal zigeuners. Hun voorouders kwamen waarschijnlijk vanaf de vijfde eeuw vanuit India naar Europa. Zigeuners voelen de Hongaarse muziek zeer goed aan en kunnen deze uitstekend vertolken. Hongaarse muziek is echter zeker niet hetzelfde als zigeunermuziek.



De *Hongaarse taal* behoort tot de *Fins-Oegrische taalgroep*. Op haar beurt maakt deze deel uit van de Oeralische talen. Tot de Oeralische talen behoren: Fins-Oegrisch, Samojeeds en Yukaghir. De Fins-Oegrische taalgroep is onderverdeeld in: Finnisch (Fins, Ests), Laps (Saami – de taal van de nomadische Lappen), Volgaïsch (Mordvinisch, Mari) en Oegrisch (Hongaars, Khanty, Mansi) (*De grote taalAtlas*, 1998). De meeste Oeralische talen worden tegenwoordig nog gesproken in het noorden van Rusland en de Baltische regio. De Hongaren brachten het Hongaars omstreeks de negende eeuw naar Hongarije. Feitelijk is er weinig duidelijke overeenkomst tussen het Fins en het Hongaars. De Oegrische tak is al zo'n drieduizend jaar geleden afgescheiden van de Finse tak. Het zijn dan ook niet de woorden van het Hongaars die overeenstemmen met het Fins en het Ests, maar het zijn de grammatica en de structuur van deze talen die op een verwantschap duiden. Tijdens de trek van hun voorouders vanuit Azië naar de steppen bij de Zwarte Zee leefden de Hongaren in een bondgenootschap met Turkse stammen. Vandaar dat er duidelijke Turkse sporen in het Hongaars te vinden zijn.

De Fins-Oegrische talen hebben geen enkele verwantschap met de Indo-Europese talen zoals Frans, Engels, Duits en ook Russisch. Voor wie Hongaars wil leren, brengt dit met zich mee dat de meeste gewone Hongaarse woorden totaal niet lijken op Franse, Duitse of Russische woorden. Niet alleen de woordenschat is anders, maar ook de grammatica is duidelijk afwijkend, op het exotische af. Door de taal lijkt Hongarije verder weg en vreemder, on-Europeser dan het in feite is.

Na de verovering van het Karpattenbekken en met het ontstaan van een christelijke, feodale staat hebben de Hongaren het Latijnse alfabet ingevoerd en woorden uit Slavische, Germaanse en Romaanse talen overgenomen.

De Turkse bezetting (1526-1697) veroorzaakte een stagnatie in de taalontwikkeling. De reformatie in de zestiende eeuw gaf een extra impuls aan de nationale taal die in het land na het Duits en het Latijn slechts de derde plaats innam. In 1832 gaf de Hongaarse Academie van Wetenschappen het eerste voorschrift voor de spelling.

Hongaren hebben een emotioneel geladen houding tot hun taal, want veel meer dan in de omringende landen ontlenen ze hun identiteit aan hun taal. Dit komt waarschijnlijk door hun taalisolement: geen van de buurlanden van Hongarije heeft een taal die ook maar enigszins op het Hongaars lijkt. Bovendien zijn de Hongaren lange tijd aan vreemde heersers onderworpen geweest.

2 Nederlandse en Hongaarse culturele contacten in de loop van de geschiedenis

Ondanks de mentaliteitsverschillen tussen nuchtere Nederlanders en romantische Hongaren bestaan er al eeuwenlang goede betrekkingen tussen beide landen. Het protestantisme heeft daarin een belangrijke rol gespeeld.

We noemen nu enkele bekende namen uit ons gemeenschappelijke culturele verleden.

Miklós Oláh (1493-1568) was secretaris van de Hongaarse koning Lajos II die bij Mohács (in 1526) sneuvelde. De weduwe van de koning – *Maria van Habsburg*, bij ons beter bekend als *Maria van Hongarije* – werd in 1531 door haar broer Karel V tot landvoogdes van de Nederlanden benoemd. Oláh volgde de koningin als secretaris en raadsman. Het is vooral aan zijn boeken (*Hungaria en Attila*) te danken dat men al in die tijd in de Nederlanden het een en ander over Hongarije wist.

Vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw verschenen er steeds meer Hongaarse studenten aan de Nederlandse universiteiten. Ze werden *peregrini* genoemd. De meeste van die studenten kwamen uit Transsylvanië om moderne theologie en filosofie te studeren. *János Apáczai Csere* (1625-1659) is een van de belangrijkste pioniers op het gebied van Hongaarse cultuur en opvoedkunde. Hij studeerde onder andere in Franeker, Leiden en Utrecht. Hij verwierf zijn doctorstitel in Harderwijk. Zijn Nederlandse vrouw – Aletta van der Maet – vergezelde hem bij zijn terugkeer naar Transsylvanië.

Miklós Misztótfalusi Kis (1650-1702) vertrok uit Transsylvanië naar Nederland om zijn theologiestudie voort te zetten. Hij stortte zich echter op de boekdrukkunst en ontwikkelde zich tot een toonaangevende typograaf in Amsterdam. In 1685 drukte hij in zijn Amsterdamse drukkerij (waarschijnlijk op de Spuistraat 210, waar op de muur in 1985 een tweetalige gedenkplaat werd geplaatst) de *Gouden Bijbel* in de Hongaarse vertaling van Gáspár Károli. Terug in eigen land vestigde hij een drukkerij in Kolozsvár (het tegenwoordige Cluj in Roemenië) maar vond weinig erkenning.

Michiel de Ruyter heeft (bij een van zijn expedities in de Middellandse Zee) een aantal Hongaarse dominees bevrijd die door de Habsburgers tot de galeien waren veroordeeld.

Na de zeventiende eeuw zijn de contacten tussen de twee landen verminderd. Toch mag niet onvermeld blijven de band die gelegd is door de massale opnamen in Nederland van Hongaarse kinderen na de Eerste Wereldoorlog. Ook de opvang van Hongaarse vluchtelingen in de Tweede Wereldoorlog en na de revolutie van 1956 hebben de banden bevestigd.

3 Hoofdpijnen van de Hongaarse geschiedenis

Oorsprong van het volk en aankomst in het Karpatenbekken

De stamvaders van de Hongaren (= Magyaren) leefden circa drieduizend jaar geleden in Azië. Aangenomen wordt dat het stamland tussen de Wolga en de Oeral heeft gelegen. Hier leefden de Hongaren naast verschillende andere Fins-Oegrische volkeren: Finnen, Esten, Lappen, Samoejeden, Wogoelen, Ostjaken enz. Ze leefden van de jacht en de visvangst en werden later nomadische herders.

Ongeveer drieduizend jaar geleden trokken de Finnen in noordwestelijke richting naar het huidige Finland. Onder druk van de aanvallen door verschillende volken uit het oosten zijn de Hongaren naar het westen getrokken. Aangenomen wordt dat zij rond 896 in het Karpatenbekken zijn aangekomen. Het Karpatenbekken, waar het huidige Hongarije ligt, is in de geschiedenis doorlopend bewoond geweest. Tijdens de grote volksverhuizingen waren hier reeds verschillende volkeren verschenen, waaronder Germanen, Hunnen en Avaren. In middeleeuwse kronieken werd aangenomen dat de Hunnen verre verwanten waren van de Hongaren. Over de werkelijke relatie tussen de Hongaren en de Hunnen verschillen de moderne historici van mening.

De Hongaren kwamen onder leiding van *Árpád* met zeven stammen het Karpatenbekken binnen. Diens nakomelingen vormden het eerste Hongaarse koningshuis (*Árpád-ház*: 1000-1301). De Hongaren hadden een sterke militaire organisatie. Ze legden hun taal en cultuur snel aan de anderen op. Gewapend met pijl en boog ondernamen ze plundertochten tot aan de Middellandse Zee en diep in de Duitse gebieden ('*Verlos ons Heer van de pijlen der wilde Hongaren*' bad men toen in de westerse kerken). Maar in 955 (bij Augsburg) heeft keizer Otto I een beslissende overwinning behaald op de Hongaren, die – om te overleven – met hun heidense gewoonten en plundertochten moesten ophouden. De eerste afstammelingen van *Árpád* hebben de geest van de nieuwe tijden begrepen en toenadering gezocht tot de toenmalige westerse buurlanden.

Prins Géza (972-997) bekeerde zich tot het westerse christendom. Daarmee is een beslissende stap gezet in de geschiedenis van het land.

Het Huis *Árpád*

Vajk, de zoon van *Géza*, later bekend als *koning István I* (997-1038) heeft het werk van zijn vader voortgezet. Hij dwong de Hongaren om het christendom aan te nemen, dat *István* al tot officiële godsdienst had verklaard. (De heilige *Gellért* kerstende de Hongaren. De *Gellértberg* in Boedapest dankt zijn naam aan hem.) Rond Kerstmis van het jaar 1000 ontving *István* de koningskroon uit handen van paus Sylvester II. Zo werd hij de eerste – later heilig verklaarde – Hongaarse koning. *István* is de stichter van de Hongaarse staat en hij heeft een grote symbolische betekenis voor de Hongaren. Het door hem tot stand gebrachte sterke, gecentraliseerde, christelijke Hongarije heeft aansluiting gevonden bij de christelijke westerse cultuur.

Inval van de Mongolen en Béla IV

In 1241 vielen de Mongolen Hongarije binnen en richtten ze grote verwoestingen aan. Tot geluk van het land verlieten ze Hongarije toen ze hoorden dat hun leider Djengis-Khan dood was. *Béla IV* (1235-1270) bouwde het rijk daarna weer op. Daarom beschouwt men hem (na István I) als de tweede stichter van de staat.

Het Huis Anjou

Het Huis Árpád stierf na vele onderlinge twisten en vetes (met Andreas III) in 1301 uit. Na een strijd tussen verschillende buitenlandse troonpretendenten viel de Hongaarse kroon toe aan *Karel Robert van Anjou* (1308-1342) uit de Napolitaanse tak van het Huis Anjou. Karel Robert was geparenteerd aan de Árpáds. Deze koning heeft door de handel te bevorderen het land welvarend gemaakt. Hij liet bijvoorbeeld de eerste Hongaarse gouden munt slaan: de Gouden Forint. Karel Robert gaf de kroon door aan zijn zoon *Lodewijk (Lajos) I de Grote* (1342-1382), die Hongarije – door oorlogen – tot Napels en tot Bulgarije uitbreidde.

De familie Hunyadi

Tijdens de heerschappij van *Sigismund van Luxemburg* (1387-1429) was het land in een interne strijd geraakt. Intussen naderden de Turken de Hongaarse grenzen. Waar de koninklijke wil ontbrak, nam *János Hunyadi*, een kleine edelman uit Transsylvanië de leiding op zich van de strijd tegen de Turken. Hunyadi behaalde in 1456 bij *Nándorfehérvár* (het huidige Belgrado) een overwinning van buitengewone betekenis op de Turken. De door Hunyadi zonder westerse hulp verslagen Turkse legers bleven immers zeventig jaar lang weg van de oostelijke grenzen van het christelijke Europa. (Aan deze overwinning herinnert nog steeds het *Angelus*, het om twaalf uur 's middags luiden van de kerkklokken, dat thans ook op de Hongaarse radio te horen is.)

Na de dood van János Hunyadi werd zijn jongste zoon *Mátyás* tot koning van Hongarije uitgeroepen. De regering van Mátyás (1458-1490) wordt beschouwd als de prachtigste periode uit de Hongaarse geschiedenis (vrede, economische en culturele bloei). Mátyás liet, mede dankzij de invloed van zijn Italiaanse vrouw, een bloeiend land na, dat tot de meest ontwikkelde van het toenmalige Europa behoorde.

Mohács (1526)

Na de dood van Mátyás verslechterde de binnenlandse situatie van het land. In 1514 werd een grote boerenopstand – onder leiding van *György Dózsa* – bloedig neergeslagen. Intussen drongen de Turken steeds verder op naar Hongarije. De leiders van het land waren niet voorbereid op de strijd en wilden, denkend aan de opstand van 1514, het volk geen wapens geven. Het resultaat was dat het Hongaarse leger onder leiding van Lajos II in 1526 bij *Mohács* zo vernietigend werd verslagen door Soleiman (1520-1566), dat tot aan de dag van vandaag Mohács bij de Hongaren dezelfde klank heeft als Waterloo bij ons. De koning (de man van Maria van Hongarije) verdronk bij zijn vluchtpoging. Het land bleef achter in wanorde en de Turken zetten hun opmars voort tot Boeda, dat in

1541 ook werd veroverd. De bezetting luidde een honderdvijftig jaar durende Turkse overheersing van Hongarije in. Het land viel uiteen in drie delen:

- 1 Noordwestelijk Hongarije werd een deel van het Habsburgse Rijk.
- 2 Transsylvanië (in het Hongaars *Erdély* genaamd) behield een beperkte zelfstandigheid als vorstendom.
- 3 De rest van het land werd volledig Turks.

Gevechten tegen de Turken en tegen de Habsburgers

In het na Mohács in drieën gedeelde land verzetten de Hongaren zich zowel tegen de Turken (bijv. Eger in 1552) als tegen de agressieve verduitsing en de contrareformatie van de Habsburgers (bijv. Imre Thököly). Na het ontzet van het door de Turken belegerde Wenen in 1683 verjoeg een verenigd christelijk leger onder de vermaarde Eugénius van Savoie in 1686 de Turken uit Boeda en later (1699) uit het hele land.

Na de bevrijding van de Turken verkregen de Habsburgers de heerschappij over de Hongaren. Hongarije bleef tot 1919 in Habsburgse invloedssfeer. Zij mergelden het land uit. In 1703 kwamen de Hongaren onder leiding van *Ferenc Rákóczi II* (een grootgrondbezitter uit Transsylvanië) in opstand. De gevechten duurden tot 1711, met wisselend succes. Uiteindelijk moesten de Hongaren capituleren en ging Rákóczi in ballingschap, eerst naar Frankrijk en later naar Turkije.

De revolutie en de vrijheidsstrijd in 1848/49

Na de hardnekkige politiek van verduitsing door Maria Theresia en haar zoon Joseph II in de achttiende eeuw ontstond er in Hongarije tussen 1825 en 1848 een hervormingsbeweging (*revail*). De leiders van deze beweging lieten zich inspireren door de Franse revolutie en door de verlichting. Ze waren vertegenwoordigers van de progressieve adel en intellectuelen. Hongarije had toen geen bourgeoisie. *Graaf István Széchenyi* (1791-1860) – een gematigd liberaal en voorstander van economische hervormingen – is de bekendste naam uit deze periode. (Zeer veel is aan Széchenyi te danken, bijvoorbeeld de bouw van de Kettingbrug, de stichting van de Hongaarse Academie van Wetenschappen, de kanalisering van de Donau).

De golf van revoluties in Europa in 1848 liet ook de Hongaren niet onberoerd. Op 15 maart 1848 begon de vreedzame revolutie in Pest (toen waren Pest en Boeda nog twee aparte steden).

Het volk ging de straat op onder leiding van jonge schrijvers en intellectuelen. De dichter *Sándor Petőfi* (1823-1849) was een van de leiders van die opstand. (In de Hongaarse geschiedenis hebben schrijvers en dichters altijd een grote rol gespeeld in het ontstaan van een nieuw nationaal bewustzijn. Net als Petőfi, verbonden zij politiek en poëzie.) De mensen zwaaiden met het twaalfpuntenprogramma voor een liberale revolutie en het vlamme *Nationale Lied* van Petőfi: '*Sta op Hongaar, het vaderland roept! ... God van de Hongaren, wij beloven u: wij zullen nooit meer slaven zijn!*'

Na de vreedzame revolutie stond Wenen toe om een eigen Hongaarse regering te vormen. Maar in december van dat jaar nam *Franz Joseph* (1848-1916) de Habsburgse troon over van zijn zwakzinnige neef Ferdinand en verklaarde alle nieuwe Hongaarse vrijhe-